

УДК 657

Жук В. В.,

кандидат економічних наук, докторант Київського національного економічного університету, начальник управління бухгалтерського обліку та фінансової звітності, головний бухгалтер Міністерства культури України

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ КІНОВИРОБНИЦТВА

Розглянуто особливості формування моделі кіновиробництва як єдиного економічного комплексу. Досліджується існуюча система та структурні зв'язки в ній, дається характеристика елементів та узагальнюється позитивний досвід їх дії.

Ключові слова: кінематограф, кіновиробництво, економічний комплекс, кінокопіювання, кінопрокат, кіномережа.

Рассмотрены особенности формирования модели кинопроизводства как единого экономического комплекса. Исследуется существующая система и структурные связи в ней, дается характеристика элементов и обобщается положительный опыт их действия.

Ключевые слова: кинематограф, кинопроизводство, экономический комплекс, кинокопирование, кинопрокат, киносеть.

Features of formation of model of film production as uniform economic complex are considered. The existing system and structural communications in it are studied, the characteristic of elements are given, positive experience of their action is generalized.

Keywords: cinematography, film production, economic complex, film copying, film distribution, film network.

Постановка проблеми. Розвиток кінематографу відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку культури. Завдяки масовості та доступності, різноманітності жанрів кінематограф є найбільш популярним видом мистецтва. Кращі твори кінематографу виконують важливу роль у формуванні духовного обліку людини – виховують почуття патріотизму, сприяють розвитку національної свідомості та формування національної ідеї, розширюють культурний та науково-технічний світогляд людей, розвивають їх естетичні смаки. В той же час кінематографія не тільки одна з найважливіших галузей культури. Сучасний кінематограф – це сучасний економічний комплекс, який у багатьох країнах світу отримав назву “кіноіндустрія”. Перетворення кінематографу на величезний економічний комплекс, у якому щоденно працюють тисячі підприємств різних галузей економіки та працівників, обертаються мільйони фінансових ресурсів та вкладень, потребує виділення цієї сфери в окрему сферу економічної науки. Необхідно пам'ятати, що кінематограф як галузь культури визначається перш за все з естетичного боку. Цим кінематограф принципово відрізняється від інших галузей народного господарства країни, і, зокрема, від промисловості. Розвиток кінематографу як синтетичної форми художньої творчості є об'єктом дослідження мистецтвознавства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Разом з тим як в сфері кіновиробництва, так і в сфері обігу фільмів кінематограф має особливості як з технічного боку, так і з боку суспільних виробничих взаємин, що виникають. Звичайно політекономія як наука, що вивчає загальні закони розвитку виробництва та розподілу матеріальних благ, які є єдиними для усіх галузей народного господарства, не в змозі дослідити специфічні форми прояву економічних законів в окремих галузях народного господарства. Для цього необхідна окрема наука, яка займається проблемами економіки кінематографу, та забезпечує вивчення дії і форми прояву об'єктивних економічних законів у кінематографі, а також факторів та умов, під впливом яких економічні закони діють з найбільшою ефективністю.

Мета дослідження. Метою дослідження є побудова моделі кіновиробництва, визначення її місця та ролі в процесі створення, тиражування та демонстрування кінофільмів.

Виклад основного матеріалу. Кіновиробництво має складну та багатогалузеву структуру, яка складається з виробництва фільмів, кінокопіювання, кінопрокату та кіномережі. Варто зазначити, що за своїми функціями, економічною природою, організаційною структурою та характером матеріально-технічної бази ці елементи кіновиробництва є різними між собою. Єдине, що їх об'єднує, це мета – створення та показ кінофільмів населенню.

Провідною галуззю кінематографії, безперечно, є виробництво фільмів, яке, своєю чергою, поділяється на виробництво художніх (включаючи телевізійні та мультиплікаційні фільми), науково-популярних, навчальних та хронікально-документальних фільмів.

Особливістю виробництва фільмів є те, що в ньому органічно поєднуються мистецькі процеси та матеріальне виробництво. Це найбільш важлива особливість виробництва кінофільмів, яка накладає відбиток на всі сторони діяльності: економіку та організацію виробництва, склад робітників та вироб-

ничих працівників, взаємовідносини знімальних груп та цехів технічної бази. Іншою не менш важливою складовою цього виробництва є індивідуальний характер продукції. Кожен фільм – це унікальний витвір кіномистецтва, який відрізняється не тільки тематичними та жанровими ознаками, але й масштабністю, постановочною складністю, технічними та іншими зображувальними засобами, в тому числі видом та форматом кіноплівки, що використовується для його постановки. Таким чином, використовуючи промислову термінологію, виробництво фільмів можна зарахувати до одиничного типу виробництва, що характеризується довготривалим циклом та високою трудомісткістю.

Виробництво фільмів відрізняється значними витратами живої праці та різноманітністю професій та спеціальностей робітників. У середньому в процесі постановки кінофільму прямо або опосередковано беруть участь робітники майже 300 спеціальностей та професій. Різноманітний професіональний та кваліфікаційний склад кадрів передбачає особливі вимоги до організації підготовки та розподілу кадрів (створення спеціалізованих вищих та середніх навчальних закладів, курсів підвищення кваліфікації тощо), а також до організації праці безпосередньо на кіностудіях. При цьому варто враховувати, що основними творцями кіно є сценаристи, режисери, актори, оператори, художники, звукооператори тощо.

Процес виробництва фільмів має низку особливостей, зокрема:

а) здійснення частини виробничого процесу створення фільму за межами студії – на натурі, що передбачає залежність знімальної групи від погодних умов та інших місцевих особливостей;

б) запрошення великої кількості позаштатних робітників – сценаристів, акторів, консультантів, що часто заважає оптимальному плануванню виробництва фільму та його кошторису в зв'язку із зайнятістю акторів в інших зйомках, театрі тощо або невиконання сценарістами своїх обов'язків в обумовлені договором терміни;

в) участь у зйомках специфічного реквізиту (наприклад, старинні карети, сучасні лайнери тощо), що ставить виробництво фільму в залежність від наявності зазначеного реквізиту на ринку та можливості його орендувати [1, с. 47-48].

Постановка кінокартин відбувається у виробничій сфері, як правило, на спеціалізованих підприємствах – кіностудіях. Сучасна кіностудія являє собою складний виробничий організм, де поєднується художньо-творчий та виробничо-технічний процеси, в результаті яких створюється продукт кіномистецтва, що зафіксований на плівці у вигляді готової фільмокопії та у вихідних матеріалах (негатив зображення, негатив фонограми), що передаються кінокопіювальним підприємствам для наступного виробництва необхідної кількості копій. Як правило, зйомка фільму на кіностудії передбачає закінчений цикл виробництва, тобто кіностудія має всі необхідні засоби для проведення зйомок та випуску готового фільму.

Крім того, розповсюдженням є виробництво фільмів, що здійснюється невеликими кінофірмами, що не мають власних кіностудій. У такому випадку, як правило, кінофірми, що здійснюють постановку фільмів, орендують на кіностудіях павільйони та техніку. Одночасно кінофірма може орендувати чи закуповувати у невеликих спеціалізованих фірм інші товари та послуги, необхідні для виробництва фільму, наприклад, орендувати чи придбавати знімальну оптику та апаратуру, звукозаписувальне обладнання, освітлювальні прилади, сценічно-постановочні засоби, кіноплівки тощо на терміни, що необхідні для зйомок фільму. Після завершення знімального процесу та монтажу кінофірми можуть звертатися до спеціалізованих звукозаписувальних студій з виконання робіт по перезапису звуку та запису музики. За такої ситуації кіностудії виступають лише як технічні бази, що обслуговують кінофірми на правах здавання в оренду знімальних павільйонів та техніки. З погляду розвитку окремих кінофірм цей шлях виробництва фільмів є більш пріоритетним, оскільки дозволяє здешевити вартість фільму. Водночас національні кіностудії за таких умов залишаються без достатніх коштів на розширення та оновлення техніки, утримання персоналу. Це негативно впливає і на розвиток національного кінематографу, який потрапляє в залежність від комерційних інтересів дрібних кінофірм, що не може не позначитися на якості створюваної продукції та її максимальному спрощенні заради комерційного успіху.

Іншою галуззю кіновиробництва є кінокопіювання, що являє собою промислове виробництво, зайняте масовим виготовленням прототипу (копій фільмів). Однією з особливостей економіки та організації виробництва копіювання є та обставина, що кожне замовлення на виготовлення копій фільму тиражується відповідно до оформленого договору та потреби замовника. Кінокопіювальне підприємство, що має резерв виробничих потужностей, не може за своєю ініціативою використовувати його з метою збільшення випуску копій фільмів. Кінокопіювальне виробництво є матеріаломістким: затрати на сировину, основні та допоміжні матеріали становлять близько 80% всіх витрат на виробництво фільмокопій. На долю всіх витрат живої праці у собівартості фільмокопій припадає лише близько 10% [1, с. 41].

Фільмокопії виготовляються кінокопіювальними підприємствами або іншими виробниками фільмокопій. Сьогодні в Україні виготовлення фільмокопій здійснюється на замовлення комунальних підприємств кіновідеопрокату, інших організацій та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності – розповсюджувачів фільмів на кіноплівці, які є власниками кінотеатральних прав (далі

– розповсюджувачі фільмів). Кожна фільмокопія повинна мати Технічний паспорт, типова форма якого затверджена наказом Міністерства культури і туризму України від 06.04.2009 р. №209/0/16-09. Видача у прокат фільмокопії без технічного паспорта не допускається. Внаслідок історичних особливостей кінокопіювання в Україні за радянських років здійснювала кінокопіювальна фабрика, що побудована в Києві. За часів незалежної України ця фабрика перейменована в Національний центр ім. Олександра Довженка. В 2010 році за інформацією Міністерства культури і туризму України “за підтримки Міністерства у Національному центрі ім. Олександра Довженка закуплено та встановлено новітнє обладнання з обробки кіноплівки і тиражування фільмокопій... Фактично, це завершує створення повноцінного технологічного циклу надання послуг знімальним кіногрупам” [4, с. 33].

Кінопрокат – галузь кінематографії, яка має забезпечувати формування фільмофонду та доведення копій фільмів від виробника через кіномережу до глядача. Кінопрокат як процес також має особливості і повинен враховувати жанрово-тематичний склад і особливості кінофільмів, що випускаються на екрані, й умови їх тиражування, рекламування, дублювання, субтитрування; різноманіття умов кінообслуговування і фільмопостачання: економічних, природньо-кліматичних, демографічних, транспортних; форм розселення населення, розвитку інших видів культурного відпочинку населення, тобто умов, що формують попит на кіно тощо. Діяльність кінопрокатної компанії є успішною лише за умови, якщо комплексно поєднується вирішення таких завдань: визначаються оптимальні пропорції між фільмами різних жанрів, що знаходяться в прокаті, тираж кінофільмів та потреба у рекламі, враховуються інтереси та запити населення, конкретні умови та потужності експлуатаційної діяльності кіномережі, а також задовольняються комерційні інтереси кінопрокатної компанії та інших учасників кіноринку. Прокат фільмів в Україні здійснюється як комунальними підприємствами кіновідеопрокату, так і приватними структурами. Комунальні підприємства на сьогоднішній день діють у 19 обласних центрах, містах Києві та Севастополі. Відсутні такі підприємства у Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Рівненській та Сумській областях, що негативно відбивається на якості обслуговування перш за все у сільській місцевості [2, с. 35]. Організації кінопрокату виконують надзвичайно важливі функції з комплектування та розподілу фільмофонду, постачання фільмами кіномережі, спостереження за технічним станом та зберіганням фільмокопій, їх реставрацією та ремонтом. За своєю економічною природою прокат кінофільмів є продовженням процесу виробництва в сфері обігу.

Кіномережа – галузь кінематографу, яка має забезпечити безпосереднє кінообслуговування населення. Кіномережа за характером своєї діяльності та економічним ознакам являє собою сферу послуг виробничого характеру, в якій відбувається процес реалізації фільмів. Кіномережа не є галуззю матеріального виробництва, оскільки в ній не створюються матеріальні цінності в натурально-речовій формі. Особливість полягає в тому, що фільм як готовий продукт не продається глядачам. Кіномережа надає населенню послуги за певну плату. Придбаваючи білет у кінотеатр, глядач отримує лише право на певну послугу, яка надається кінотеатром, а саме – перегляд кінофільму. Кількість цих послуг (кіносеансів), а також глядачів залежить перш за все від якості та цінності фільму, як витвору мистецтва. З цієї точки зору експлуатаційні можливості кінофільму безмежні, оскільки його можна тиражувати в будь-якій кількості копій та показувати будь-яку кількість сеансів. Процес демонстрування кінофільму є невід’ємним етапом, складовою частиною кінематографічного процесу, тобто процесу створення, копіювання та показу фільму. Показ кінофільму – процес технічний та виробничий одночасно. В результаті цього процесу створюється послуга (сеанс), яка має вартість, оскільки її виробництво потребує витрат живої та уречевленої праці, та споживчу вартість, оскільки кіносеанс є формою реалізації споживчої вартості кінофільму.

Кіномережа об’єднує кінотеатри та кіноустановки, які, своєю чергою, можуть бути стаціонарними або пересувними. У системі кінематографії кіномережа замикає процес виробництва та обігу кінофільмів. Основним елементом кіномережі є кінотеатри, які знаходяться, як правило, в спеціальних будівлях, що мають глядачевий зал, апаратну, фойє та підсобні приміщення. Наказом Міністерства культури і туризму України від 26.05.2009 р. №363/0/16-09 затверджено керівні технічні документи КТД-У-92-003:2009 “Кінотеатри і кіноустановки. Технологічні параметри залів для глядачів”, КТД-У-92-004:2009 “Кінотеатри і кіноустановки. Якість проєкційного зображення”, КТД-У-92-005:2009 “Кінотеатри і кіноустановки. Якість звуковідтворення фільмів. Технологічні вимоги. Методи контролю”. За інформацією Міністерства культури і туризму України “станом на 31.12.2009 року в Україні діяло 275 кінозалів, оснащених найсучаснішою апаратурою. У великих містах триває будівництво багатозальних кінотеатрів у складі великих торговельних центрів... Завдяки приватним інвестиціям, відбувається реконструкція та переоснащення діючих міських кінотеатрів... спостерігається значна диференціація забезпеченості кінотеатрами в територіальному розрізі, оскільки значна частина кінотеатрів, особливо реконструйованих і переоснащених, розташована у великих містах. На 31.12.2009 року в Україні з 490 райцентрів демонстрування фільмів здійснювалося лише в 151, а на 28504 сільські населені пункти налічувалося 15954 стаціонарних кіноустановок (працювало 596) та 90 пересувних.” [3, с. 42-43].

Висновки. Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що кожна з галузей кінематографу має свої особливості, що обумовлені характером її діяльності, специфікою праці робітників, функціонуванням матеріально-технічної бази. При цьому мають забезпечуватися та тісно переплітатися художньо-творчі та виробничо-технічні завдання й процеси. Це дає змогу стверджувати, що головною особливістю кінематографу, яка визначає функціонування цієї сфери, є діалектичний взаємозв'язок і взаємодія творчості та виробництва, мистецтва, техніки й економіки. Внаслідок цього, як результат виробництва, маємо унікальний готовий продукт у вигляді фільму, який має відповідати як естетичним та духовним смакам суспільства, так і потребам ринку.

Література:

1. Горюнова Г. Н. Экономика кинематографии : учебник для вузов / Г. Н. Горюнова, В. Г. Чернов. – М. : "Искусство", 1975. – 359 с.
2. Перспективи розвитку галузі культури: Аналітичні матеріали до Всеукраїнської наради з питань розвитку культури. – Київ, 2007. – С. 35-37.
3. Реалізація державної політики у галузі культури: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2009 рік. – К.: МКТ України, 2010. – С. 41-44.
4. Реалізація державної політики у галузі культури: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2010 рік. – К.: МКТ України, 2011. – С. 33-36.